

Kemikalieinspektionen är en myndighet under regeringen. Vi arbetar i Sverige, inom EU och internationellt för att utveckla lagstiftning och andra styrmedel som främjar god hälsa och bättre miljö. Vi har tillsyn över reglerna för kemiska produkter, bekämpningsmedel, ämnen i varor och gör inspektioner. Vi granskar och godkänner bekämpningsmedel innan de får användas. Vårt miljö kvalitetsmål är Giftfri miljö.

November 2016

Information om impregnerat virke

Impregnerat virke är något som kan oroa många. Hur skadligt är det egentligen? Vad gör jag om min gamla odlingslåda i trädgården visar sig vara behandlad med några farliga ämnen och hur undviker jag impregnerat virke om jag ska bygga nytt? Här får du information om vad impregnerat virke egentligen är, var du hittar det, när det kan innebära risker för hälsa och miljö och vad du kan ersätta det med.

Vad är impregnerat virke?

Impregnerat virke är virke som har behandlats med ett träskyddsmedel för att kunna stå emot till exempel röt-svampar eller mikroorganismer som bryter ned virket. Det är vid vissa tillfällen nödvändigt att behandla trä så att det står emot nedbrytningsprocesser. Till exempel trä som ska hålla lång tid och som står i utsatta miljöer. Utsatta miljöer kan vara fuktig mark eller vatten.

Varför finns det och var finns det?

Det är viktigt att det finns impregnerat virke där behovet finns av att ha virke som har stort motstånd mot bland annat rötsvamp som bryter ned virket. Till exempel när det finns höga krav på att det ska hålla länge kopplat till att det är en konstruktion i en utsatt miljö.

Den kanske allra vanligaste användningen av impregnerat virke är till altanen. Det kan också finnas impregnerat virke i bryggor och i andra anläggningar byggda av trä belägna utomhus. Det kan även förekomma i fönster i både äldre och nyare hus och på uteplatser.

Telefonstolpar och järnvägsslipers är ofta impregnerade med ett ämne som heter kreosot.

Foto: MostPhoto/Picasa

Staket kan vara byggda av impregnerat virke för att stå emot väder och vind.

Vad är tillåtet angående impregnerat virke?

I reglerna om användningen av impregnerat virke står det att man noga ska se över om man verkligen behöver ha impregnerat virke till det man vill bygga, så att man inte belastar hälsa och miljö i onödan.

Nyinköpt impregnerat virke är tillåtet att använda, det är ofta impregnerat med koppar. Det finns dock ämnen som numera är begränsade i träskyddsmedel. Virke impregnerat med kreosot eller arsenik (CCA-medel; koppar, krom, arsenik) har vissa begränsningsregler för användningen och detta virke är inte tillåtet att köpa för vanliga konsumenter.

Som privatperson får du endast använda begagnat kreosotvirke som impregnerats före den 31 december 2002.

Trä som är behandlat med kreosot får inte användas på lekplatser eller i leksaker och inte heller i parker, trädgårdar och anläggningar för friluftsliv där det finns risk för att det ofta kommer i kontakt med huden. Det får heller inte användas inuti byggnader oavsett ändamål eller till behållare för odling.

De nu godkända träskyddsmedel som består av kreosot får bara användas till att impregnera järnvägsslipers och till linjebyggnad, till exempel telefonstolpar. Dessutom får det bara användas av yrkesfolk med specialistutbildning.

Trä behandlat med impregneringsmedel som innehåller arsenikföreningar (CCA-medel) är helt förbjudet att sälja inom EU. Skulle du ändå stöta på begagnat virke impregnerat med arsenik så får det inte användas i bostadshus oavsett ändamål och inte heller på något ställe där det finns risk för upprepad hudkontakt.

Trä impregnerat med krom får enbart användas i vissa mer utsatta byggnadsdelar, till exempel till bottenbjälkar som kan bli utsatta för fukt eller till delar i marina miljöer såsom bryggor. Kromimpregnerat virke får alltså endast användas när träet behöver ha ett långvarigt skydd.

Foto: MostPhoto/Gun Persson

Använd helst inte impregnerat virke i odlingslådor.

Vilka risker är förknippade med impregnerat virke?

Hälsorisker:

Eventuella hälsorisker är beroende av vilket ämne träet är impregnerat med och av hur mycket man kommer i kontakt med det ämnet. Den direkta hälsoriskerna med

impregnerat virke föreligger för de yrkesarbetare som utför impregneringen. För de arbetarna finns långtgående skyddsföreskrifter eftersom de kan utsättas för en relativt stor exponering av impregneringsmedlet.

Trots att det inte direkt är farligt för hälsan är det ändå bra att undvika upprepad direkt hudkontakt med impregnerat virke, speciellt med äldre virke eftersom det virket kan vara impregnerat med arsenik eller kreosot. Detta gäller särskilt barn eftersom de är känsligare än vuxna. Man bör även undvika att andas in slipdamm som kan uppkomma vid bearbetning av virket. För information om ämnens farlighet se längre ned.

Miljörisker:

Virke som är impregnerat med ämnena arsenik eller kreosot är farligt för miljön.

Miljöriskerna med just kreosotimpregnerat virke bedöms ändå vara främst lokala, alltså i direkt anslutning till virket.

Vad gör jag om jag redan har impregnerat virke, till exempel gamla telefonstolpar eller järnvägsslipers som är impregnerade med kreosot eller CCA träskyddsmedel:

- **I trädgården nära grönsaksodling eller till odlingslådor?**

De farliga ämnena i träskyddsmedlen som träet är impregnerat med migrerar ut från träet och vissa av dessa ämnen binder till jordpartiklar. Andra ämnen kan vara mer vattenlösliga, till exempel arsenikföreningar. Har du stolpar som avgränsare i ditt trädgårdsland, håll ett säkerhetsavstånd på cirka en halvmeter till en meter från stolpen till din odling. Byt ut gammal jord om du är mycket orolig.

Om du odlar grönsaker i en låda tillverkad av impregnerat virke och inte vet vilket medel odlingslådorna är impregnerat med bör du överväga om du ska fortsätta att odla grönsaker i den. Vill du ändå göra det kan du byta ut gammal jord och även klä lådan invändigt med täckplast. På så sätt minskar du risken att eventuella farliga ämnen vandrar från virket ut till jorden. Livsmedelsverket är ansvarig myndighet för livsmedel, så har du ytterligare frågor kan du kontakta dem också.

- **Till sandlådan?**

Eftersom det är tänkt att barn ska sitta på en sandlåda så får de direkt hudkontakt med det

impregnerade träet och det är bra att undvika, särskilt i de fall träet i en äldre sandlåda är impregnerat med arsenik eller kreosot. Om du har tänkt att bygga en sandlåda använd helst inte gammalt impregnerat virke. En sandlåda behöver kanske inte hålla i jättemånga år och då finns det andra alternativ att använda för att bygga sandlådan av.

- **Inuti ditt hus?**

Finns virket inne i huset på ställen där det inte kan förekomma någon direkt exponering av virket för människor, till exempel i en källare, som bjälkar på vinden eller under golvet finns det inte några hälsorisker med att låta det vara kvar. Om du vill ta reda på vad virket är impregnerat med kan du låta göra en analys av virket, en besiktningsman kan hjälpa till med det.

Vad gör jag med avfallet?

Om du vill bli av med impregnerat virke så ska du behandla virket som farligt avfall. Flertalet av ämnena förstörs inte vid vanlig förbränning utan måste tas om hand i speciella förbränningsanläggningar. Ibland är det svårt att se skillnad på gammalt impregnerat virke och sådant som är obehandlat. Om du är tveksam – behandla virket som om det vore impregnerat. Vänd dig till din kommun för att få reda på var du ska lämna det.

Om jag ska bygga, vad ska jag välja istället för impregnerat virke?

Många gånger går det bra att använda obehandlat virke som sedan målas eller oljas in. Det kan till exempel vara konstruktioner med lägre krav på hållbarhet, som en sandlåda eller den tillfälliga drivbänken.

Kärnvirke från tall till exempel har ett naturligt skydd mot rötangrepp så det kan vara ett alternativ där längre hållbarhet behövs.

Andra alternativ till traditionellt impregnerat virke är virke som är modifierat med kisel eller virke som värmebehandlats. Fråga efter alternativ när du handlar!

Utsätt inte träet för onödig fukt

Välj en konstruktion och ett läge som gör att träet inte blir utsatt för onödig fukt. Tänk på att ha god dränering runt bygget. Skydda änden av träet och ta hjälp av andra material där bygget är i kontakt med marken.

Foto: MostPhoto/Hans Christiansson

Många gånger går det bra att använda obehandlat virke när du bygger. Fråga i butiken efter alternativ.

Undvik kreosotbehandlat virke

Kreosot är hälso- och miljöfarligt. Nyligen kreosotbehandlat trä är svart eller brunt och har en stark och karaktäristisk lukt som av tjära. Färgen och lukten försvinner med tiden om virket utsätts för väder och vind. Riktigt gammalt kreosotvirke kan vara ljusgrått till färg. Trä som nyligen tryckimpregnerats med krom är svagt gulgrönt medan kopparbaserade träskyddsmedel ger träet en tydlig grön färg. Färgen bleknar med tiden.

Märkning av behandlat trä

Det finns ett nordiskt klassificeringssystem för impregnerat virke. Klassificeringen är en nordisk branschstandard för impregnerat trä utarbetad av NTR, Nordiska Träskyddsrådet. Syftet med klassificeringen är främst att underlätta för köpare av impregnerat trä att välja rätt impregnerat virke beroende på hur utsatt konstruktionen kommer att vara för rötangrepp.

Systemet klassificerar virket i fyra olika klasser beroende på ämne och mängd bekämpningsmedel i träet: M, A, AB, B. Det virke som är märkt med ett M är det virke som innehåller högst halt bekämpningsmedel eftersom det ska kunna klara av tuffa marina miljöer. A är klassificeringen för virke som exempelvis ska stå i sötvatten och kan utsättas för rötangrepp. AB är den vanligaste märkningen i konsumenthandeln och är till för utomhuskonstruktioner såsom staket. B är klassificeringen för det träet som du kan använda till konstruktioner som inte är i särskilt utsatta miljöer men som ändå behöver skyddas, till exempel utvändiga snickerier.

Välj inte ett impregnerat virke med för hög halt bekämpningsmedel om det inte behövs men inte heller ett virke med för låg halt. Väljer man virke med för låg halt kan det leda till att konstruktionen inte håller särskilt länge och då sprids farliga ämnen i miljön helt i onödan. Till exempel om man använder ett AB virke till en konstruktion som ska stå i direkt kontakt med vatten, då ska man välja ett A virke istället som håller längre i den miljön.

Läs mer om klassificeringssystemet på Nordiska Träskyddsrådets hemsida www.ntr-nwpc.com/1.0.1.0/2/1/

Säljaren är skyldig att informera

Den som säljer träskyddsbehandlat virke är skyldig att informera om virket där bland annat följande information ska finnas med:

- verksamma ämnen i träskyddsmedlet
- begränsningar i användning
- hur virket lämpligen bearbetas
- hälsorisker och skyddsåtgärder
- hur avfall från virket ska tas om hand.

Träskyddsmedel måste vara godkända

Träskyddsmedel innehåller kemiska ämnen som motverkar nedbrytning av träet. De räknas som bekämpningsmedel och måste godkännas av Kemikalieinspektionen innan de får användas i Sverige.

Det finns träskyddsmedel som är godkända i behörighetsklass 3, det vill säga de får användas av var och en. De målas på och tränger in i det yttersta lagret av träet. Behörighetsklass 1 och 2 får bara användas av yrkesverksamma. På Kemikalieinspektionens webbplats www.kemikalieinspektionen.se finns aktuell information om vilka träskyddsmedel som är godkända.

Här finns reglerna

Reglerna om bekämpningsmedel finns i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:3) om bekämpningsmedel. Reglerna om träskyddsbehandlat virke finns i biocidförordningen (BPR) (EU) nr 528/2012 artikel 58, i Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2008:2) om kemiska produkter och biotekniska organismer, kapitel 5, 27-32 och 34-37 §§, samt i bilaga XVII till Reach-förordningen (EG) nr 1907/2006.

Läs mer www.kemikalieinspektionen.se.

Vill du veta mer?

På www.kemikalieinspektionen.se finns mer information. Upplysningstjänsten Fråga Kemikalieinspektionen svarar på frågor från tillverkare, importörer, distributörer, nedströmsanvändare och andra berörda om ansvar och skyldigheter när det gäller kemikaliekontroll. Se www.kemikalieinspektionen.se/fraga

Ämnen som används för att impregnera trä

Flera olika kemiska ämnen används för att impregnera trä. Ämnena används därför att de är giftiga mot skadliga organismer men ingår ofta med låga halter i impregneringsmedlet. Listan över dessa ämnen visar att många av dem kan skada både människors hälsa och miljön.

Borsyra – har i djurförsök visat sig ge skador på testiklarna, nedsatt fertilitet och fosterskador hos flera djurarter.

Jod-propynylbutylkarbammat (IPBC) – är giftigt för vattenlevande växter och djur.

Koppar – är mycket giftigt för vattenlevande växter och djur. Kopparföreningar är dessutom bioackumulerande.

Kreosot – kan framkalla cancer. Ämnet är hudirriterande och kan ihop med solljus ge besvärliga allergiska hudreaktioner. Det är bioackumulerande och mycket giftigt för vattenlevande växter och djur.

Tebukonazol – är giftigt för vattenlevande växter och djur. Det har gett fosterskador i djurförsök.

Propikonazol – giftigt för vattenlevande växter och djur.

Zink – mycket giftigt för vattenlevande djur och växter, kan ansamlas i vattenlevande växter och djur.